

Čo kríza požaduje od školy

Rudolf Steiner

Zdroj: GA 23 [3], str. 37 - 40, 1993, apríl 1919

Zdravé myslenie a cítenie, zdravé chcenie a požiadavky pri utváraní sociálneho organizmu sa môžu vyvíjať iba vtedy, keď si človek uvedomí, hoci aj len inštinktívne, že tento sociálny organizmus, ak má byť zdravý, musí byť práve tak trojčlenný ako telesný organizmus.

Odvtedy, čo Schaffie napísal svoju knihu o stavbe sociálneho organizmu, sa robili rôzne pokusy vyhľadávať analógie medzi organizmom prírodnej bytosti, napríklad človekom, a ľudskej spoločnosti ako takej. Skúmalo sa, čo je v sociálnom organizme bunkou, bunkovým tkanivom a podobne. Len pred nedávnom sa objavila kniha «Svetová mutácia» od Meraya⁷, v ktorej sa určité prírodovedecké skutočnosti a prírodovedecké zákony jednoducho prenášajú na ľudský spoločenský organizmus. S týmito vecami, s týmito analogickými zábavkami nemá to, čo je tu mienené, absolútne nič spoločné. A kto si myslí, že i v týchto úvahách sa uskutočňuje nejaká analogická zábavka na tému vzťahu medzi prírodným a spoločenským organizmom, iba tým dokazuje, že neprenikol do ducha toho, čo tu je mienené. Neusiluje sa tu o presadzovanie nejakej pravdy, vhodnej pre prírodovedecké skutočnosti, na sociálny organizmus, ale o niečo celkom iné: naučiť ľudské myslenie a cítenie, aby pociťovalo pri pozorovaní prírodného organizmu možnosti života a tento spôsob cítenia potom použilo na sociálny organizmus. Ak niekto jednoducho prenesie to, čo údajne rozpoznať u prírodného organizmu, na organizmus sociálny, ako sa to často deje, potom tým iba ukazuje, že si nechce osvojiť schopnosť pozorovať sociálny organizmus rovnako samostatne a sám o sebe, a skúmať ho podľa jeho vlastných zákonov, ako je to nutné pre pochopenie prírodného organizmu. Vo chvíli, keď sa človek postaví k sociálnemu organizmu objektívne, v jeho samostatnosti, aby vnímal jeho vlastné zákony, ako to robí prírodovedec vzhľadom na prírodný organizmus, potom pri vážnom pozorovaní končí každá zábavka s analógiami.

Niekoľko by si mohol myslieť, že tu podaný výklad je založený na viere, že sociálny organizmus by mal byť «vybudovaný» z nejakej šedej teórie napodobňujúcej prírodnú vedu. To je však celkom vzdialené tomu, o čom sa tu hovorí. Je treba poukázať na niečo celkom iné. Súčasná historická kríza ľudstva vyžaduje, aby v každom jednotlivom človeku vznikali určité pocity, a aby podnety k týmto pocitom dával vzdelávací systém takým spôsobom, ako je to pri výučbe štyroch základných matematických operácií. To, čo doteraz poskytovala stará forma sociálneho organizmu bez toho, aby to ľudia vedome prijímali do svojho duševného života, to už v budúcnosti nebude účinné. K vývojovým impulzom, ktoré chcú počnúc súčasnosťou vstúpiť do ľudského života, patrí to, že naznačené pocity budú od jednotlivého človeka požadované rovnako, ako je už dlhšiu dobu požadované určité školské vzdelanie. Od ľudí sa bude požadovať, že musia zdravo vnímať spôsob, akým majú

7 Carl von Meray-Horvath, Weltmutationstheorie, Internationaler Vcr lag, 1911)

pôsobiť sily sociálneho organizmu, aby sa osvedčili ako životaschopné. Budú si musieť tiež osvojiť pocit, že je nezdravé, antisociálne, nechcieť sa s takýmto vnímaním postaviť do tohto organizmu.

Môžeme počuť, ako sa dnes hovorí o «socializácii» ako o nutnosti doby. Táto socializácia vôbec nebude procesom pôsobiacim na sociálny organizmus liečivo, ale len šarlatánstvom, či dokonca procesom ničivým, ak nevstúpi do ľudských srdiec, do ľudských duší aspoň inštinktívne poznanie nutnosti trojčlennosti sociálneho organizmu. Ak má tento sociálny organizmus pôsobiť zdravo, potom musí zákonite pestovať tri takéto články.

Jedným z týchto troch článkov je hospodársky život. Začnime tu s úvahou o ňom, pretože prenikol vďaka modernej technike a kapitalizmu do ľudskej spoločnosti a celkom očividne ovláda všetok ostatný život. Tento ekonomický život musí tvoriť vo vnútri sociálneho organizmu samostatný článok pre seba, relatívne tak samostatný, ako je v ľudskom organizme relatívne samostatný nervovo-zmyslový systém. Tento hospodársky život má do činenia so všetkým, čo je výrobou, obedom a spotrebou tovaru.

Za druhý článok sociálneho organizmu je treba považovať život verejného práva, samotný politický život. Patrí k nemu to, čo by bolo možné označiť v zmysle starého právneho štátu ako samotný štátny život. Zatiaľ čo hospodársky život má do činenia so všetkým, čo človek potrebuje z prírody a z vlastnej produkcie ako tovar, jeho obeh a spotrebu, týka sa tento druhý článok sociálneho organizmu vzťah človeka k človeku na čisto ľudských základoch. Pre poznanie článkov sociálneho organizmu je podstatné vedieť, aký je rozdiel medzi systémom verejného práva, ktorý má do činenia so vzťahom človeka k človeku postavenom na ľudských základoch, a hospodárskym systémom, ktorý sa týka len výroby tovaru, jeho obehu a spotreby. Musíme to v živote rozoznávať citom, aby sa vďaka tomuto cíteniu oddeľoval život hospodársky od právneho, ako sa v ľudskom organizme oddeľuje činnosť pľúc na spracovanie vzduchu od procesov v nervovo-zmyslovom živote.

Ako tretí článok, ktorý sa musí postaviť tiež samostatne popri ostatných dvoch článkoch, je treba chápať v sociálnom organizme to, čo sa vzťahuje k duchovnému životu. Ešte presnejšie by sa dalo povedať, pretože označenie «duchovná kultúra» alebo všetko to, čo sa vzťahuje k duchovnému životu nie je celkom presné: všetko to, čo spočíva na prirodzenom nadaní ľudského individua, čo musí vstupovať do sociálneho organizmu na základe tohto prirodzeného ako duchovného tak aj fyzického nadania ľudského jedinca. Prvý systém, hospodársky, sa týka všetkého, čo tu musí byť, aby človek mohol riadiť svoj materiálny vzťah k vonkajšiemu svetu. Druhý systém má do činenia s tým, čo musí byť v sociálnom organizme vo vzťahu človeka k človeku. Tretí systém sa musí zaoberať všetkým tým, čo vzniká z jednotlivkej ľudskej individuality, a čo musí byť začlenené do sociálneho organizmu. Ako je pravda, že moderná technika a kapitalizmus vlastne vtisli v novšej dobe ráz nášmu spoločenskému životu, tak je nutné, aby rany nevyhnutne zasadené ľudskej spoločnosti z tejto strany, boli vyliečené tým, že sa človek a ľudské spoločenstvo uvedú do správneho vzťahu k trom článkom tohto sociálneho organizmu.